

PŘÍLOHA ODERSKÉHO ZPRAVODAJE ● HISTORICKO-VLASTIVĚDNÝ SPOLEK V ODRÁCH

Průvodce po oderských památkách

Následující řádky vás provedou po oderských památkách, historických zajímavostech a místech, která mají nějaký vztah k historii města. Na přiložené mapě jsou na trase označeny jednotlivé body podle číslování tohoto průvodce.

1. Město Odrý bylo založeno někdy ke konci 13. století. Nebylo postaveno v liduprázdném prostředí. Někjaké osídlení již před jeho založením bylo pravděpodobně na levobřeží Odrý v prostoru dnešních ulic Křížová, Stará a Růžová. Dále pak osídlení Vyhananov v okolí čističky odpadních vod. Na pravobřeží bylo řídké osídlení v okolí náměstí a pravděpodobně na lokalitě Česká Ves (Nadační ulice). Na těchto jmenovaných lokalitách byla nalezena tuhovaná keramika dokládající osídlení v 1. polovině 13. století.

Název Česká Ves pak nasvědčuje starému předkoloniálnímu obývání slovanského lidu. Veskrze však osídlení na těchto místech bylo řídké a představovalo toliko samostatné hospodářské samoty.

Výjimku tvořil Vyhananov. Dle pověsti se jednalo o dřevěné město, pravděpodobněji však o kupeckou osadu. V dobách tatarských nájездů však bylo osídlení silně zdecimováno a vrátivší se obyvatelstvo již nestačilo obhospodařovat krajinu jako dříve. Proto došlo k významnému osídlení za německé kolonizace formou založení města na zeleném drnu.

Nejprve bylo postaveno 50 měšťanských domů na náměstí a vyúsťujících ulicích. Původně bylo město ohrazeno dřevěnými palisádami a strážními věžemi u bran z města. Před palisádami byl vykopán hluboký příkop. Tomu, že bylo město založeno v období rané gotiky napovídá dispozice měšťanských domů s úzkými dvory a plánovitě rozvržené zástavby s úzkými uličkami (Služební ulička a Kostelní ulice).

Původně byly měšťanské domy ze dřeva. V období 16. a hlavně v 17. století po 30-ti leté válce byly domy přestavovány na zděné s podloubím. Takto byly přestavěny domy po celém obvodu náměstí. Pod nimi se nacházejí stará sklepení. Ta vznikla při přestavbách domů, převážně již v 16. století (doloženo brněnskými poháry.) V 16. století (1533-36) byla v prostoru dnešní kašny postavena renesanční radnice. Ta však musela ustoupit přicházející industrializaci a problémům v průjezdu náměstím. Byla zbořena v roce 1863. Zůstala po ní pouze nejstarší umělecká památka města. Jedná se o kamenný alianční reliéf zakladatel stavby. Jeho kopie je zazděna ve vestibulu č. p. 15 v budově městského úřadu.

V západním rohu radnice stával dříve pranýř. Jeho zbytky byly použity na kamenné soše Nanebevzetí Panny Marie, z roku 1785. Od těch dob se tradovala posměšná pověst, že oderští dali Pannu Marii na pranýř.

Na náměstí dříve stávala ještě jedna socha. Šlo o sv. Floriana. Nechala ji zhotovit Maria Barbara Kajetána, hraběnka Lichnovská, rozená z Werdengeru v roce 1751. So-

cha pak byla pro vyřešení dopravní situace přemístěna před budovu oderské fary.

V horním rohu náměstí stával v minulosti ještě kamenný kříž z roku 1812. Byl však zničen přímým zásahem za II. světové války. Přibližně na onom místě dnes stojí již zmiňovaná mariánská socha.

Významnou památkou je také kašna, jejímž autorem je oderský rodák Emil Zimmermann, z roku 1897. Na středovém soklu je umístěno sousoší andílků ze zinkové slitiny. Na rozích jsou umístěny 4 hlavy satyrů. Dříve zde byla usazena i podobizna Františka Josefa II., jemuž byla kašna věnována k životnímu jubileu.

Nyní opustíme náměstí směrem do Farské uličky. Cestou si všimneme vzrostlého platanu javorolistého. Po bývalém sousoší Stalina a Gottwalda zbyl jen podstavec. Za pozornost stojí silná kovaná mříž kanalizace odvodňující náměstí. Zabočíme doprava a po několika metrech staneme před budovou fary.

2. První zmínka o faře v Odrách pochází z roku 1373. Jednalo se původně o dřevěnou stavbu. Nová zděná budova byla postavena v roce 1699 a upravována v polovině 19. století. Počátkem 90. let došlo k rozsáhlé rekonstrukci budovy, v zadním traktu od té doby sídlí řádové sestry působící v Církevní škole sv. Anežky české.

Farní kostel sv. Bartoloměje je poprvé připomínán v roce 1373. Původně se také jednalo o celodřevěnou stavbu. Za Lacka z Kravař (1403 – 1416) však dochází k výstavbě gotického presbitéria a snad zděné hlavní lodi. Věž nese uvnitř znaky renesančního slohu. Do dnešní podoby však byla dostavěna až v roce 1795 v klasicistním stylu. Pravá kostelní loď byla vybudována na náklady vrchnosti v roce 1730. Byla zasvěcena sv. Janu Nepomuskému. Levá kostelní loď sv. Valentina byla dobudována v roce 1777. V dřívějších dobách byla původně dřevěná oratoř, situována nad sakristií, spojena přímo se zámek dřevěnou vzdušnou chodbou. Ta byla zrušena z bezpečnostních důvodů v roce 1798. Nová zděná oratoř byla postavena v roce 1752. Zajímavostí také je, že na věži oderského kostela visí druhý nejstarší zvon na Moravě z roku 1374. Před průčelím bočních lodí stojí dva kříže. Jeden byl věnován obchodníkem Antonem Liemannem z roku 1871 a druhý je vlastně sousoší Nejsvětější trojice od oderského sochaře A. Heinze z roku 1890. Nechali ho zbudovat Josef a Terezie Kuntšikovi z Oder.

Dále se vydáme Radniční ulicí do ulice Pásová.

3. Při vyústění ulice Pásová do ulice Hranická stávala v minulosti pevná městská brána s padacím mostem. Ta byla součástí městského opevnění. Jmenovala se Dolní brána a v horním patře měl být strážce. Po levé straně ulice Pásová nás upoutá objekt oderské bašty. Jedná se o půlkruhovitou stavbu vyčnívající ven z hradeb města. Uvnitř nás upoutají 3 štěrbinové střílny. Dvě chrání prostor pod hradbami a čelní střílna bránila příchodu k hradbám.

Je možné, že toto opevnění pocházející pravděpodobně z počátku 15. stol. zbudovali až husité, když se v letech 1427 – 34 stali pány města. Husité zničili a vypálili okolní města Fulnek, Nový Jičín a Hranice, obsadili Odry a zanechali zde silnou posádku. Tím otupili vzájemnou pomoc opavského vévody Přemka s olomouckým biskupem Janem Železným. V Odrách sídlil od r. 1428 bývalý husitský kandidát na českého krále litevský kníže Zikmund Korybutovič. Městu vládl tou dobou obávaný hejtman Dobeš Puchala z Věnavy. Z Oder husité podnikali obávané spanilé jízdy až do vnitrozemí Polska. Po bitvě u Lipan v r. 1434 husité své severomoravské a slezské posádky postupně opustili.

Před objektem bašty si všimneme původní oblázkové dlažby z poloviny 19. století. Také dispozice vysokého domu s balkónem dává představu jak bylo asi vysoké opevnění druhé linie hradeb. Prostoru mezi hradbami, dnes vydlážděná ulička, se říkalo Zwinger. V baště můžete dále vidět sbírku cihel a kachlů z Oder a okolí. Také soubor pivního a jiného skla upoutá pozornost.

4. Od bašty půjdeme dále Pásovou ulicí. Po pravé straně mineme bývalou budovu městské sladovny a po levé straně budovu pivovaru (s mansardovou střechou) s rozlehlými sklepeními.

Budova před námi s vysokou střechou je bývalá katovna a městský žalář. V budově se také nacházela původní kaple sv. Jana Křtitele i s věžičkou a zvonem. Byla zrušena společně s městským vězením. Dnes patří objekt p. Zdeňku Matejciucovi, který z něho míní zřídit muzeum.

Směrem k náměstí vede úzká ulička, kudy se za 30-ti leté války probíjeli do města Švédové. Dodnes se jí říká Švédská ulička. V této uličce je pod zemí zabudován starý dřevěný vodovod. Ještě hlouběji pod ním se měla nacházet podzemní chodba vedoucí do podzemí města, na zámek, do radnice a do kostela. V ní měla být rozváděna voda v dřevěném zavěšeném potrubí.

Nyní půjdeme Pásovou ulicí dále. Ta vlastně kopírovala bývalé městské hradby od Dolní až k Horní bráně. V nejvyšším místě po pravé straně stávala tzv. Bílá věž. Jednalo se o pozorovací obrannou věž.

Po levé straně přes parkoviště můžete vidět objekt Dělnického domu v Odrách. Byl postaven v roce 1907, firmou Kober und Hladisch, nákladem dělnického spolku Svornost. Součástí domu je sál, kino, výstavní a spolková místnost včetně restaurace.

V prostoru bývalé Horní brány se dáme doleva třídou 1. máje. Hned nalevo u křižovatky se nachází bývalá budova městského špitálu. Dále pak pokračujeme až ke křižovatce s ulicí Komenského.

5. Zde si povšimneme dvou budov v secesním a klasicistním slohu s mansardovými střechami. Dnes je v jednom z nich Cukrárna U Sochorů. V současné době jsou budovy

nově opravené a nastiňují nám, jak asi vypadala bývalá ulice 1. Máje před její jednostrannou demolicí. Ta byla provedena kvůli novému Sídlišti Míru. Kontrast je opravdu zářející. Dále pokračujeme ulicí Komenského vzhůru k bývalé České škole a Německé obecní škole.

6. Po ulici Komenského se pak vydáme vzhůru na T křižovatku. Zde zahne kousek doleva až dojdeme na roh ulice. Za rohem již uvidíme čelní stranu původní české školy postavené v letech 1929 – 30. Uvnitř na schodišti stávala dřívě bronzová busta našeho prvního presidenta T. G. Masaryka. Pak se vydáme 50 m nazpět ke křižovatce ve tvaru T. Zde můžete obdivovat původní německou měšťanskou školu se dvěma hlavními vchody a zvláštní hodinovou věží, krytou měděným plechem, která byla postavena v letech 1931 – 32. V roce 2002 byla na budově dokončena generální oprava.

Před budovou školy stávala socha T. G. Masaryka. Ta však byla v 60. letech odstraněna a nahradila ji plastika J. A. Komenského.

7. Na křižovatce se Sokolovskou ulicí odbočíme doprava, zde můžeme vidět několik nádherných vilek, postavených začátkem 20. století. Na začátku této ulice upoutá budova bývalého soudu, který spravoval Soudní okres Odry. Byla postavena v roce 1902, včetně věznice stojící hned za ní. Údajně byl v této věznici držen významný český spisovatel Hašek za výtržnosti a potulku. Dnes slouží budova soudu jako škola středního odborného učiliště a bývalá věznice je přestavěna na byty.

8. Dále nás okruh povede kolem hřbitovní zdi. Na konci zahne doprava po malém chodníčku pro pěší a zadní brankou vejde do areálu hřbitova. Vpravo v rohu se nachází hrobka rodiny Bernheierovy. Jde o sloupovou altánovou stavbu novogotického slohu. Architektura zde představuje širokou škálu pseudogotických prvků (křížové klenby, chrlič, vimperky, kraby, kytky, fiály). Velmi cenná je pískovcová plastika Panny Marie s dítětem v životní velikosti. Další velmi cennou hrobku najdeme na konci středově aleje lip. Jedná se o hrobku rodiny Gerlichovy. Zdejší hřbitov je připomínán již roku 1570. Sloužil přilehlým obcím v údolí Odry přifařeným k Odrám. Alej nás povede dál na začátek hřbitova. Pod hřbitovem vidíme budovu bývalého epidemického špitálu, za I. světové války sloužící jako vojenský lazaret.

9. Před námi se upoutá naši pozornost hřbitovní kaple sv. Rodiny. Dle písemných pramenů byla postavena v barokním slohu roku 1719. Existuje však domněnka, že tato kaple sloužila již dříve jako kostelík protestantské komunity. Při opravách bylo zjištěno, že se jedná původně o dřevěnou roubenou stavbu v pozdějších fázích obezděnou. Při bourání bočního vchodu do hřbitova byl objeven původní boční vchod typický pro protestantské stavby. Dalším znakem je malá věžička (sanktusník) taktéž typická pro protestantské stavby. Dále keramika nalezená u kaple se hlásí do 15. století. Existuje úvaha, jestli v tomto případě nemohlo jít o původní sakrální stavbu dřívějšího osídlení zvaného Česká Ves. Proto mohlo dojít při rekatolizaci k přestavbě této svatyně provedené v roce 1719.

Při východu z areálu hřbitova si nelze nevsimnout objektu oderské městské nemocnice. Ta byla zřízena v roce 1853 zvláštní nadací Charloty Fürtenbergové a měla původně kapacitu 60 lůžek. Byla však dále rozšiřována a dovybavována v letech 1858 – 1861 a dále v letech 1960 – 68 a 2001 – 2002 do dnešní podoby.

Od hřbitovní kaple pokračujeme doleva a sejdem po schodech ke vchodu původní trojtřídní dívčí školy. Tu založila hraběnka Charlota z Fürtenberku roku 1861. Tato klášterní škola pak byla dále rozšiřována v letech 1888 – 1896. Posledním mecenášem byl August Herzmannský, který na svůj náklad nechal zřídit v tomto zařízení mateřskou školu. Dnes se v budově nachází Střední církevní škola sv. Anežky České.

Dále půjdeme chodníkem dolů a zabočíme doprava.

10. Vpravo u cesty stojí socha sv. Jana Nepomuckého. Toto barokní dílo vytvořil olomoucký sochař David Zrna v roce 1714. Sochu dal postavit majitel oderského panství Marcus Antonius de Rochowille, důstojník – manžel Marie Leopoldiny, nejstarší dcery hraběte z Vitberku – jako dík šťastného návratu z boje.

Naproti se nachází socha sv. Františka z Asie. Jedná se o práci stejného autora. Nechal ji záhy na to postavit nový oderský pán Hrabě František Leopold Lichnovský. Obě sochy kdysi stávaly na bývalém Jánském (Dlouhém) mostě vybudovaném v r. 1470. Kousek od soch vede dolů do parku kamenné schodiště. Chodníčky parku vedou k památníku rudoarmějců. Po r. 1989 byl památník přejmenován na „obětem II. světové války“, i když v hrobce leží pouze sovětsí vojáci. Jako poslední zde byly v roce 2002 uloženy se všemi poctami ostatky sovětského vojáka nalezené v lese nedaleko města.

Po prohlídce překročíme řeku Odru, kde odbočíme doprava na Křížovou ulici. Půjdeme však zadní stranou tak, abychom prošli kolem vyústění ulic Stará a Růžová.

11. Na prostoru těchto ulic a staršího činžovního domu se dříve rozkládal hřbitov, kostelík a zahrady zasvěcené sv. Janu Křtiteli. Dle nálezu keramiky hlásící se do 1. poloviny 13. století lze předpokládat v těchto prostorách rané středověké osídlení. Po velké povodni v roce 1605 bylo toto osídlení zničeno. Na paměť této katastrofy byl údajně postaven v dnešní Křížové ulici kamenný kříž.

Život se začal opět vracet na levý břeh řeky Odry až za pána Šebora Pražmy z Bílkova. Začátkem bylo zřízení tzv. Květinového mostu a zahrady. V 18. století za pánů Lichnovských zde bylo zřízeno nové osídlení zvané Neumark. Představovalo tři ulice (dnešní Starou, Růžovou a Křížovou). Byl zde postaven dům lesníka, bělidlo a hostinec. Obec tak získala samostatnost a starala se o svůj katastr.

Od kamenného kříže se vydáme chodníkem k řece Odře.

12. Již ze břehu uvidíme železnou konstrukci dnešní květinové lávky. Ta byla postavena nad místem původního květinového mostu v roce 1889 opavským stavitelem Rudolfem SCHNACKEM. Železná konstrukce byla zhotovena v Braneckých železárnách.

Od železné lávky se vydáme vzhůru.

13. Vpravo vidíme budovy bývalého panského pivovaru, vlevo pak objekty bývalého panského mlýna. Budova pivovaru pochází pravděpodobně ze 16. století a mladší část z 18. století. Vyskytují se i domněnky, že původní pivovar stával na tomto místě již ve století 14. Oderský panský mlýn byl také zcela určitě založen již ve století 14. Vodní síly bylo využito k mletí mouky, sladu a k valchování. Mlýnu se říkalo Velký. V roce 1555 zničila mlýn a náhon velká povodeň. Proto musely být tyto stavby renovovány. Za pánů Lichnovských bylo náhonu využíváno i k plavení dřeva. To bylo vyhazováno před mlýnem v prostoru domků pod pivovarem a dále opracováno na trámy. Později byla zřízena nová propast, která dopravovala dřevo až do dnešního zámeckého parku. Na rohu pivovaru si můžeme všimnout původního městského hydrantu z přelomu 19. a 20. století a na protější straně silnice ze strany od mlýna původního železného sloupu nejstarší oderské elektrifikace. Mlýn totiž téměř do 50. let 20. dodával elektrický proud pro celé město.

Od mlýna se vydáme Zámeckou ulicí dolů k Novému městu. Po 100 m odbočíme vpravo do areálu bývalého zámeckého parku. Tento areál dnes slouží pro pořádání hasičských soutěží, husitského dne aj. Dříve se zde rozkládaly obranné rybníky. Ty sloužily také jako sádky k prodeji ryb z panských rybníků.

Nyní vyjdeme na travnatou hranu svahu.

14. Nacházíme se v prostoru mezi areálem fary a bývalým oderským zámkem (dnes zde stojí obchodní dům Odra). Na místě OD Odra stával dříve ve 14. století čtyřboký mohutný hrad s tlustou obrannou věží ze strany od náměstí. Prvním pánem Oder byl Zbyněk z Tvorkova. Ten obdržel Ves od knížete opavského Mikuláše v roce 1346. V roce 1357 však již vlastnil město Odry Štěpán ze Sternberku. V tu dobu již mohl oderský hrad zcela určitě existovat. Násvědčuje tomu keramika nalezená v odvalech stavby, která se hlásí do 2. poloviny 13. století až 14. století. Existuje však legenda, že hrad měli založit templáři na začátku 13. století. Dnes tyto domněnky již nemůžeme potvrdit, protože písemné prameny o vzniku hradu mlčí. v 16. století za vlády pánů ze Zvole byl hrad přestavěn na renesanční zámek. Aby lépe vynikl, byly ze strany od náměstí zbourány dva měšťanské domy. V roce 1730 za pánů Lichnovských dochází k další přestavbě renesančního zámku do barokního slohu. Bylo zbouráno západní křídlo s velkou válcovou věží. Vznikl tak otevřený čestný dvůr se středním dvojramenným schodištěm. Střecha dostala typickou barokní mansardovou úpravu. Autorem přestavby zámku byl zřejmě císařský architekt Lukáš Hildebrandt.

Zámek pak prošel dalšími nevýznamnými úpravami. Poslední po II. světové válce. V roce 1964 však v únorových mrazivých dnech ze 2/3 vyhořel. Následně pak v roce 1966 byly zbytky zámku přes protesty veřejnosti i památkářů odstřeleny. Zmizela tak nejcennější památka města. Nyní tento prostor nepěkně reprezentuje nepřilíhající stavba OD Odra.

Tímto závěrem se rozloučíme. Zbývá si jen přát, aby měly ostatní dochované památky více péče, než měla tato naše nejcennější.

*Květoslav Wiltsch
Historicko-vlastivědný spolek Odry*

